

FELIKS MAREK STAWARCZYK

BAD BANK – NIEMIECKA KONCEPCJA POKONYWANIA KRYZYSU BANKOWEGO

Wprowadzenie

Fundamentem istnienia bankowości jest zaufanie do solidności i wypłacalności banków. Międzynarodowy kryzys finansowy, będący przede wszystkim skutkiem wykorzystania ryzykownych instrumentów inżynierii finansowej, to zaufanie do banków i innych instytucji finansowych znacząco osłabił.

Plajta amerykańskiego banku inwestycyjnego Lehman Brothers, która miała miejsce 15 września 2008 roku (tzw. czarny piątek)¹, zapoczątkowała serię upadków banków. Na krawędzi niewypłacalności stanęły także banki w Niemczech, m.in. Sachsem LB, West LB, Bayern LB i najbardziej prominentny z nich Hypo Real Estate (HRE)².

By nie dopuścić do upadłości i zapobiec fali ewentualnych bankructw, rządy wielu państw przystąpiły do ratowania banków stosując różne instrumenty. Można je sklasyfikować w dwojaki sposób, jako: środki, które nie naruszają praw właścicieli i akcjonariuszy banków (państwowe gwarancje spłaty starych długów, zakup ryzykownych aktywów przez państwo, zakup akcji banku) oraz środki, których wprowadzenie narusza prawa dotychczasowych właścicieli (*bad bank*, Dept to Equity Swap)³.

Środki wsparcia dla stabilizacji niemieckiego sektora bankowego

W celu stabilizacji niemieckiego sektora finansowego 18 października 2008 roku weszła w życie uchwalona przez Bundestag i Bundesrat Ustawa o stabilizacji rynków finansowych (Finanzmarktstabilisierungsgesetz-FMStG)⁴. Wraz z wprowadzeniem FMStG powołany został Specjalny Fundusz Stabilizacji Rynku Finansowego (Sonderfonds Finanzmarktstabilisierung–SoFFin), wyposażony w kwotę 480 mld euro przeznaczony na wspo-

¹ Sachverständigenrat zur Begutachtung der gesamtwirtschaftlichen Entwicklung: Jahresgutachten 2008/2009: *Die Finanzkrise meistern – Wachstumskräfte stärken*, Wiesbaden 2008, s. 117.

² Budensfinanzministerium (red.) *Wie wir Finanzmärkte stabilisieren*, www.budensfinanzministerium.de.

³ H. Elsinger, M. Summer: *Bankenrekapitalisierung und – restrukturierung*: eine ökonomische Analyse verschiedener Optionen, "Geldpolitik & Wirtschaft" Q1/2010, s. 92.

⁴ Sachverständigenrat zur Begutachtung der gesamtwirtschaftlichen Entwicklung: Jahresgutachten 2009/2010: *Die Zukunft nicht aufs Spiel setzen*, Wiesbaden 2009, s. 119.

maganie pogrążonych w kryzysie banków. Fundusz ten zarządzany jest przez kilkusobowy komitet, a nadzór nad nim sprawuje Ministerstwo Finansów. Niemiecki program wsparcia opiera się w istocie na udzielaniu gwarancji bankom⁵. SoFFin zasadniczo dąży do realizacji trzech wyznaczonych celów, które mają przyczynić się do zwalczania skutków kryzysu finansowego⁶. Pierwszym celem jest zapewnienie bankom w formie gwarancji możliwości refinansowania się i zarządzania płynnością finansową na rynku depozytów międzybankowych. Dzięki temu rynek transakcji międzybankowych, który z powodu utraty zaufania banków do samych siebie był niezbyt płynny, ożywił się. Na realizację tego celu SoFFin posiada do dyspozycji 400 mld euro. Drugim celem jest dokapitalizowanie banków. Z uwagi na to, że kapitał własny niektórych banków mocno się obniżył w wyniku redukcji z ich portfeli inwestycyjnych nietrafionych inwestycji w papiery wartościowe, Fundusz SoFFin dysponuje przeznaczoną na ten cel kwotą 70 mld euro i może umożliwić tym bankom podniesienie ich kapitału własnego na określony czas. Trzeci cel, w realizacji którego uczestniczy SoFFin z kapitałem 10 mld euro, to umożliwianie przejęcia od banków ryzykownych aktywów na własne konto⁷. Usługi świadczone przez SoFFin nie są darmowe. Każda z nich musi być każdorazowo wyceniona dla indywidualnego przypadku zgodnie ze wskazaniami Komisji Europejskiej⁸.

Wolumen pomocy stabilizacyjnej udzielonej przez SoFFin przedstawia tabela 1. Z pozostałych do dyspozycji Funduszy 480 mld euro rozdysponowano ok. 144,5 mld euro w formie gwarancji, 28 mld euro w formie podwyższenia kapitału własnego i ok. 6 mld euro na przejęcie ryzykownych aktywów.

Tabela 1

Pomoc dla banków z Funduszu SoFFin (stan na 30.04.2010 r.)

Wyszczególnienie	mld euro
1	2
Gwarancje	144,5
w tym:	
Hypo Real Estate	95,00
HSH Nordbank	7,00
Commerzbank	5,00

⁵ H.W. Sinn: *Kasino – Kapitalismus*. Wie es zur Finanzkrise kam, und was jetzt zu tun ist, Ullstein 2010, s. 275.

⁶ Sachverständigenrat zur Begutachtung der gesamtwirtschaftlichen Entwicklung: *Das deutsche Finanzsystem: Effizienz steigern – Stabilität erhöhen*, Expertisen im Auftrag der Bundesregierung, 2008, s. 157.

⁷ Bundesanstalt für Finanzmarktstabilisierung (red.) 2008: *Ziele des Fonds*, www.soffin.de.

⁸ Bundesanstalt für Finanzmarktstabilisierung (red.) 2008: *Gebührengestaltung für Stabilisierungsmaßnahmen*, www.soffin.de.

1	2
Bayern LB	5,00
IKB	10,00
Aareal Bank	4,00
Düsseldorfer Hypothekenbank	1,30
Corealcredit Bank	0,50
Sicherungseimrichtungsgesellschaft deutscher Banken	6,70
Dokapitalizowanie	28,00
w tym:	
Commerzbank	18,20
Hypo Real Estate	6,30
Aareal Bank	0,53
West LB	3,00
Przejęcie ryzyka	
West LB	5,90

Źródło: SoFFin.

Funkcjonowanie Ustawy o stabilizacji rynków finansowych – FMStG i utworzenie na jej podstawie Specjalnego Funduszu Stabilności Rynków Finansowego – SoFFin przyczyniło się znacząco do uspokojenia niemieckiego rynku finansowego i stopniowego przywracania zaufania między jego uczestnikami. Jednakże w dalszym ciągu w sektorze bankowym utrzymywał się wysoki stan ryzykownych papierów wartościowych. Niezbędne okazały się dodatkowe narzędzia oddziaływania na rzecz sanacji banków, tak aby mogły one prowadzić normalną działalność operacyjną w oparciu o przepisy umowy kapitałowej Bazylea II.

Reakcją na ten stan rzeczy było wprowadzenie w życie 23 czerwca 2009 roku Ustawy o dalszym rozwoju stabilizacji rynku finansowego (Finanzmarktstabilisierungsförderungsgesetz), który to akt ustanowił podstawę prawną utworzenia instytucji zwanej *bad bank*, tj. *zły bank*⁹.

Idea *bad bank*

W sytuacji kryzysu finansowego i związanej z nim utratą zaufania do banków oraz brakiem kapitału, rozwiązaniem może być *bad bank*. Idea wprowadzenia takiego rozwiązania opiera się na próbie uwolnienia banków od tzw. toksycznych („trujących”) papierów wartościowych i niespłacalnych kredytów, poprzez przeniesienie ich do specjalnie w tym celu zorganizowanej spółki celowej pod nazwą *bad bank*. W rezultacie takiego zabiegu

⁹ Budensfinanzministerium (red.), Wie funktioniert das “Bad Bank” – Modell? 2009, www.bundesfinanzministerium.de.

banki wzmacniają swoje pozycje bilansowe, a zarazem podnoszą swoje zdolności do kredytowania przedsiębiorstw i innych podmiotów. To z kolei powinno przyczynić się do wzrostu zaufania banków do siebie samych i zarazem do odbudowy rynku depozytów międzybankowych. Skutkiem takiego zabiegu będzie również poprawa zarządzania płynnością finansową banków. Projekt *bad bank* został po raz pierwszy przetestowany w warunkach szalejącego kryzysu w Szwecji na początku lat 90. zeszłego wieku¹⁰. Doszło tam w latach 1990–1992 do załamania koniunktury gospodarczej, utraty kontroli nad inflacją i upadku, w wyniku rozdętej spekulacji, rynku nieruchomości. Objawił się też kryzys walutowy, a system bankowy stanął w obliczu bankructwa.

Rząd szwedzki postanowił poszukać rozwiązań, które przywróciłyby wiarygodność banków i odbudowały do nich zaufanie przy ograniczonych kosztach, które musieliby ponieść podatnicy. Tradycyjne w takiej sytuacji instrumentarium w postaci gwarancji dla wkładów i kredytów okazało się mało skuteczne. Sięgnięto wówczas do pomysłu *bad bank*. Przyjęto założenie, iż każdy bank tworzy swój własny *bad bank* w postaci siostrzanej spółki, a następnie dokonano podziału aktywów na „zdrowe”, które pozostały w sanowanym banku i „złe”, które przekazano do tej specjalnie utworzonej nowej spółki specjalnego przeznaczenia¹¹.

Sanowany bank, nazywany też *good bank*, dzięki pozbyciu się ryzykownych aktywów mógł skupić się wyłącznie na tradycyjnej działalności operacyjnej. Sanacja banków za pomocą *bad bank* trwała w Szwecji 15 lat, podczas których przejętą część portfela „złych” aktywów restrukturyzowano i następnie odsprzedawano z zyskiem. Końcowy bilans przeprowadzonych działań naprawczych okazał się pozytywny. Z przeznaczonych na wsparcie tego procesu środków w wysokości 65 mld koron – odzyskano tę kwotę w całości¹². Chociaż najważniejszym osiągnięciem było przywrócenie zaufania do banków i odbudowa stabilnego systemu finansowego¹³.

Pomysł wprowadzenia *bad bank* dyskutowany był na początku 2009 roku w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej¹⁴ oraz w Niemczech¹⁵. Ostatecznie projekt takiego rozwiązania przyjęto w Niemczech.

¹⁰ J.K. Jackson *The U.S. Financial Crisis: Lessons From Sweden*, CRS Report for Congress, Congressional Research Service, 2008.

¹¹ R. Ketzler, D Schäffer: *Nordische Bankenkrise der 90-er Jahre: Gemischte Erfahrungen mit „Bad Banks“*, Wochenbericht der DIW Berlin Nr. 5, 2009.

¹² W. Gehrman: *Wehrpflicht in der Bank, Schweden*, Die Zeit, January, 2009.

¹³ O.E. Ergunger: *On the Resolution of Financial Crises: The Swedish Experience, Federal Reserve Bank of Cleveland, Policy Discussion Papers*, No 21, 2007.

¹⁴ P. Krupman: *More on the bad bank*, The New York Times, 18 January 2009; F. Francis: *Creating a Bank to take on Toxic Assets*, Business Week, 29 January 2009.

¹⁵ T. Bayer: *Wie eine Bad Bank funktioniert*, Financial Times Deutschland, 13 Januar 2009; H. Steuer: *Wie andere Länder ihre Banken aus Klemme helfen*, Handelsblatt, 18 März 2009; H. Fechner: *Bad Bank: Wie Schweden seine Banken rettete*, Wirtschaftsblatt, 23 März 2009.

Bad bank w Niemczech

W rozwiązaniu niemieckim wzorowanym na szwedzkich doświadczeniach przyjęto założenie, że każdy bank, któremu grozi ryzyko utraty swoich aktywów może utworzyć swój własny *bad bank* w formie spółki specjalnie w tym celu powołanej. Do spółki tej przekazane zostaną toksyczne aktywa, które składają się ze strukturyzowanych papierów wartościowych, takich jak na przykład: Asset Backed Securities (ABS), Collateralised Loan Obligations (CLOs), Collateralised Debt Obligations (CDOs)¹⁶, wydzielonych z banku¹⁷. Przy czym w ustawie przyjęto dobrowolność takiego rozwiązania ze strony banków. Nowo powstały *bad bank* w rozumieniu prawa bankowego nie jest bankiem czy inną instytucją finansową i nie wymaga w związku z tym do jego założenia specjalnych zezwoleń czy też licencji.

W niemieckiej koncepcji funkcjonują dwa modele *bad banks*: model spółki celowej oraz model konsolidacyjny¹⁸.

Model spółki celowej

W tym modelu bank przekazuje swoje toksyczne papiery wartościowe do specjalnie utworzonej spółki celowej¹⁹, tzw. *bad banku*, po dziesięcioprocentowym obniżeniu ich wartości w stosunku do wartości księgowej²⁰. W zamian sanowany bank otrzymuje obligacje o tej samej wartości. Ich wykup gwarantuje SoFFin. Banki ponoszą koszty tych gwarancji. Ponadto są one zobowiązane do spłaty, w maksymalnie 20 ratach rocznych, różnicy między nominalną wartością przekazanych do *bad banku* aktywów, a ich wartością rzeczywistą. Zapłata następuje z dywidendy banku. Wypłata dywidendy dla akcjonariuszy jednakże zablokowana jest dopóty, dopóki rynkowa wartość papierów wartościowych znajduje się poniżej ich księgowej wartości. Niezapłacone w danym roku opłaty wyrównawcze przechodzą na następne lata. Ewentualne zyski zostaną wypłacone przez SoFFin bankowi.

Rysunek 1 przedstawia funkcjonowanie *bad bank* według koncepcji niemieckiej.

Model konsolidacyjny

Model ten przyjęto jako rozwiązanie problemu złych aktywów dla banków stanowiących własność niemieckich krajów związkowych – Landesbanken²¹. Przewiduje on m.in. możliwość wyodrębnienia nie tylko ryzykownych aktywów, ale i całych obszarów działal-

¹⁶ *Bundesregierung schlägt deutsches Bad Bank – Modell vor*, Clifford Chance, Newsletter, Juni 2009, s. 2.

¹⁷ L. Fecht, H.P. Grüner: *Bad Bank: ein Alternativer Vorschlag*, [w:] *Bad Bank: Überzeugt das Konzept der Bundesregierung?* Ifo-Schnelldienst, Nr 13/2009, s. 5.

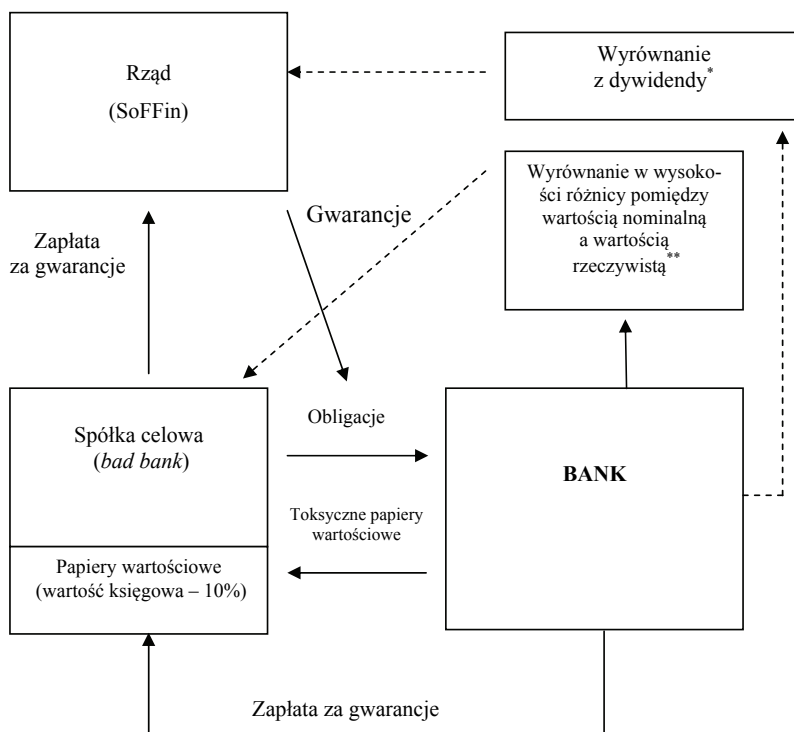
¹⁸ Bundesfinanzministerium (red.), *Wie funktioniert das „Bad Bank – Modell?* www.bundesfinanzministerium.de.

¹⁹ Spółka specjalnego przeznaczenia (special purpose vehicle – SPV), *Bad Banks – The German Scheme*, Kiel Institute for the World Economy, No. 4, June 2009, s. 1.

²⁰ Bundesanstalt für Finanzmarktstabilisierung (red.), *Zweckgesellschaftsmodell 2009*, www.soffin.de.

²¹ Bundesfinanzministerium (red.), *Wie funktioniert das Konsolidierungsmodell?*, 2009, www.bundesfinanzministerium.de.

ności banków krajowych. Pozycje te mogą zostać przeniesione do utworzonych specjalnie własnych *bad banks*. Kraje związkowe mogą same zdecydować, czy spółki celowe utworzone zostaną pod nadzorem prawa federalnego, czyli instytucji Finanzmarktstabilisierungsanstalt – FMS, czy na poziomie związkowym, według dotychczas obowiązującego prawa krajowego. Gwarancje SoFFin odnoszą się jedynie do przekazanych do *bad banks* strategicznych papierów wartościowych, o ile przyjęty został pierwszy wariant rozwiązania. W drugim wariantcie finansowanie FMS przyjmuje tylko funkcje kontrolne, instruktażowe i informacyjne.

* Ma miejsce jedynie po rozwiązaniu spółki celowej w przypadku występowania strat.

** Chroni rząd przed korzystaniem z gwarancji przez spółkę celową.

Rys. 1. Funkcjonowanie *bad bank*

Źródło: *Bad Banks. Ein fairen Konzept zur Bankenrettung*, www.bpa-magazine.de.

Podsumowanie

Wprowadzenie w Niemczech koncepcji *bad bank* stanowi próbę uwolnienia banków od tzw. toksycznych aktywów, na które składają się głównie strukturyzowane papiery

wartościowe powstałe w ramach transakcji sekurytyzacyjnych oraz niespłacone kredyty. Przekazanie tych, wydzielonych z portfela „dobrych”, „złych” aktywów do spółki specjalnego przeznaczenia pod nazwą *bad bank*, przynieść ma bankom wzmocnienie ich bilansów, a zarazem podwyższenie możliwości kredytowania. Zabieg ten przyczynić się powinien do przywrócenia zaufania klientów do banków, ale także samych banków do siebie, co powinno zaowocować stabilizacją na rynkach finansowych.

Dotychczasowe zbyt krótkotrwałe doświadczenia z powołanymi do życia dwoma *bad banks* (West LB AG²² i Hypo Real Estate AG²³) nie pozwalają jeszcze na wyciągnięcie odpowiednich wniosków. Wydaje się jednak, że niemiecka koncepcja porządkowania sektora bankowego, bliska szwedzkiemu modelowi, ma szansę na pozytywne zakończenie, tak jak w przypadku pierwowzoru.

Literatura

Bad Banks. Ein faires Konzept zur Bankenrettung, www.bpa-magazine.de.

Bad Banks – The German Scheme, Kiel Institute for the World Economy, No. 4, June 2009.

Bayer T.: *Wie eine Bad Bank funktioniert*, Financial Times Deutschland, 13 Januar 2009.

Budensfinanzministerium (red.) *Wie wir Finanzmärkte stabilisieren*, www.budensfinanzministerium.de.

Budensfinanzministerium (red.), *Wie funktioniert das: Bad Bank? – Modell?* 2009, www.budensfinanzministerium.de.

Bundesanstalt für Finanzmarktstabilisierung (red.) 2008: *Gebührengestaltung für Stabilisierungsmaßnahmen*, www.soffin.de.

Bundesanstalt für Finanzmarktstabilisierung (red.) 2008: *Ziele des Fonds*, www.soffin.de.

Bundesanstalt für Finanzmarktstabilisierung (red.), *Zweckgesellschaftsmodell*, 2009, www.soffin.de.

Bundesfinanzministerium (red.), *Wie funktioniert das Konsolidierungsmodell?*, 2009, www.budensfinanzministerium.de.

Bundesregierung schlägt deutsches Bad Bank – Modell vor, Clifford Chance, Newsletter, Juni 2009.

Elsinger H., Summer M.: *Bankenrekaptalisierung und – restrukturierung*: eine ökonomische Analyse verschiedener Optionen, „Geldpolitik & Wirtschaft” Q1/2010.

Endres A.: *Faule Lösung. Bad Bank*, Die Zeit, 19 Februar, 2009.

Ergunger O.E.: *On the Resolution of Financial Crises: The Swedish Experience, Federal Reserve Bank of Cleveland, Policy Disension Papers*, No 21, 2007.

Fechner H.: *Bad Bank: Wie Schweden seine Banken rettete*, Wirtschaftsblatt, 23 März 2009.

Fecht L., Grüner H.P.: *Bad Bank: ein Alternativer Vorschlag*, w: *Bad Bank: Überzeugt das Konzept der Bundesregierung?* Ifo-Schnelldienst, Nr 13/2009.

²² www.westlb.de.

²³ www.hyporealestate.de.

- Francis F.: *Creating a Bank to take on Toxic Assets*, Business Week, 29 January 2009.
- Gehrmann W.: *Wehrpflicht in der Bank, Schweden*, Die Zeit, January, 2009.
- Jackson J.K.: *The U.S. Financial Crisis: Lessons From Sweden*, CRS Report for Congress, Congressional Research Service, 2008.
- Ketzler R., Schäffer D.: *Nordische Bankenkrisen der 90-er Jahre: Gemischte Erfahrungen mit „Bad Banks“*, Wochenbericht der DIW Berlin Nr. 5, 2009.
- Krupman P.: *More on the bad bank*, The New York Times, 18 January 2009.
- Sachverständigenrat zur Begutachtung der gesamtwirtschaftlichen Entwicklung: *Das deutsche Finanzsystem: Effizienz steigern – Stabilität erhöhen*, Expertisen im Auftrag der Bundesregierung, 2008.
- Sachverständigenrat zur Begutachtung der gesamtwirtschaftlichen Entwicklung: *Jahresgutachten 2009/2010: Die Zukunft nicht aufs Spiel setzen*, Wiesbaden 2009.
- Sachverständigenrat zur Begutachtung der gesamtwirtschaftlichen Entwicklung: *Jahresgutachten 2008/2009: Die Finanzkrise meistern – Wachstumskräfte stärken*, Wiesbaden 2008.
- Sinn H.W.: *Kasino – Kapitalismus*. Wie es zur Finanzkrise kam, und was jetzt zu tun ist, Ullstein 2010.
- Steuer H.: *Wie andere Länder ihre Banken aus Klemme helfen*, Handelsblatt, 18 März 2009.
- www.soffin.de.
- www.westlb.de.
- www.hyporealestate.de.

dr Feliks Marek Stawarczyk
Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
Wydział Ekonomiczny
Katedra Ekonomii Menedżerskiej i Inżynierskiej

Streszczenie

Kryzys finansowy stanowi poważne wyzwanie dla gospodarek poszczególnych krajów. Konsekwencją tego są próby stabilizacji rynków finansowych. W artykule omówiono przyjęty w Niemczech model *bad bank*, jako jeden z możliwych istotnych wariantów ratowania rozchwianego, brakiem płynności, systemu bankowego. Zaprezentowano genezę koncepcji *bad bank* oraz scharateryzowano alternatywne modele jej wdrożenia.

**„BAD BANK” – GERMAN CONCEPTION HOW TO SOLVE THE PROBLEM
WITH THE BANK CRISIS**

Summary

Currently financial crisis becomes huge challenge for economy of each country. In consequences they try to stabilize financial market. The article treats of a model bad bank introduced in Germany, like one of the possible important variant, rescuing looseness lack of liquidity bank system. The article presents genesis of bad bank conception and characterizes alternative models of its initiation.

